

SITGES IBÈRIQUES A L'ENTORN DE MARENYÀ (LA TALLADA D'EMPORDÀ)

JOSEP CASAS i GENOVER

La troballa de materials antics vora el nucli de Marenyà, situat a poc més de 1.500 m del poble de la Tallada d'Empordà, no és cosa nova. Joan Badia, en una detallada obra que va veure la llum l'any 1977, i que continua essent de consulta imprescindible per les nombroses dades i notícies que dóna dels pobles de la nostra comarca, ja citava la troballa de bocins de ceràmica a l'entorn de l'església romànica i als camps i camins de la vora (Badia, 1977, p. 397). Sembla que hi va trobar alguns esquerdissos d'àmfora, *tegulae*, sigil·lata africana, etc. Malauradament, nosaltres no hem tingut la sort o l'encert de l'erudit de Palafrugell i no hem pogut localitzar l'indret de les seves troballes. Aquells camps han resultat, arqueològicament, erms.

No obstant això, poc més lluny, al nord-est i al nord-oest del poble, gràcies a la col·laboració de l'arqueòleg Ferran Codina, es van descobrir les restes molt malmeses del que identifiquem com sitges ibèriques, així com troballes esparses de materials arqueològics tardorepublicans que apareixen, ací i allà, en alguns marges. La distància entre els diferents indrets on es localitzen aquestes restes fa pensar en una ocupació àmplia d'aquell bocí del territori; probablement en períodes diversos, però que se situen, *grosso modo*, des d'època ibèrica fins a la baixa romanitat.

La primera d'aquestes petites estacions, aparentment de poca entitat, va aparèixer escapçada al marge d'un camí a alguns centenars de metres

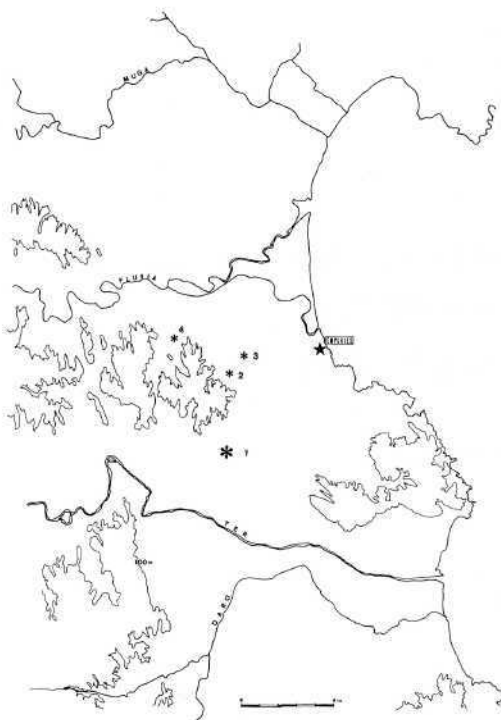

Fig. 1. Localització de les sitges de Marenyà (1), amb els seus paral·lels més immediats: 2) Olivet d'en Pujol; 3) La Verneda; 4) Saus.

al NO del nucli. Tot assenyala que els treballs periòdics de manteniment i neteja del vial van tallar, ja fa anys, algunes sitges, que han quedat al descobert i que s'han anat deteriorant en el decurs del darrer decenni. Com a mínim, en podem identificar dues, al costat d'una estratigrafia molt senzilla i de lectura dubtosa. Potser es tracta d'un fons de cabana, tot i que no podem observar-hi cap mena d'estructura sòlida que el delimiti a una i altra banda.

La situació i l'estat en què apareixien aquestes sitges, el fet que es trobin en un camí públic que delimita una finca forestal que pertany al patrimoni municipal, i l'interès de l'Ajuntament de

la Tallada per conèixer i preservar el patrimoni històric i arqueològic del municipi, van fer possible que, a la primavera del 1998, es portés a terme l'excavació de l'única que encara no s'havia malmès del tot. Fou una campanya de salvament insignificant, atès que el treball de camp es va poder enllestir en un sol dia.

A l'interior d'aquesta sitja, que de manera convencional anomenem *Sitja del camí de Marenyà*, va aparèixer un conjunt no gaire ric de ceràmica esbocinada; a vegades, desfeta per l'acidesa de la terra del farcit i, en altres ocasions, esmicolada a causa d'una mala cocció dels atuells, especialment els de ceràmica feta a mà. Malgrat tot, els esquerdisos i fragments que es van recuperar són suficients per datar la formació del farcit i obliteració de la sitja. Més endavant analitzarem amb més detall aquest conjunt.

En el mateix camí, a uns dos-cents metres abans d'arribar a les sitges, l'any abans el senyor Codina havia trobat alguns esquerdisos de ceràmica

i fragments d'àmfora romana tardorepublicana. Concretament, una vora i un coll del tipus Dressel 1 típica, de la Campània (fig. 2.2). Les seves característiques són les que es repeteixen una i altra vegada en aquests tipus de recipient. Pasta de color taronja, de superfície rugosa al tacte, amb un munt de petits nòduls de color negre o marró fosc i tota ella recoberta d'una engalba de color groguenc molt clar. És, sens dubte, una peça de la fi del s. II aC.

L'exploració de l'entorn no va permetre localitzar ni un sol bocí més de l'època, i la situació dels fragments tampoc feia pensar que es tractés d'una sitja. És ben probable que aquest material hagués anat a parar al marge provinent d'un punt més elevat del bosc que hi ha al damunt del camí.

La tercera troballa, dins la mateixa àrea -però no sabem si relacionada amb les anteriors-, està formada per un conjunt de sitges, bosses de material i terres de coloració diferent en un altre marge del camí local de la sortida nord del nucli. És difícil esbrinar a quina època pertanyen, ja que

els fragments de ceràmica que hom veu en una i altra sitja són força diferents, amb materials que es poden datar des del Baix Imperi fins època medieval. En unes, s'hi veuen teules que poden ser de qual-sevol època; en d'altres, ceràmica comuna feta a mà o a torn lent i cuïta en foc reductor. En una altra, entre les arrels d'un llenticle que ocupen les terres toves de l'interior del forat, va aparèixer ceràmica tardoromana reduïda i un coll d'una gerra de ceràmica africana de cuina de pasta taronja (fig. 2.1), amb els típics sècs o acanalats propis d'una producció ben docu-

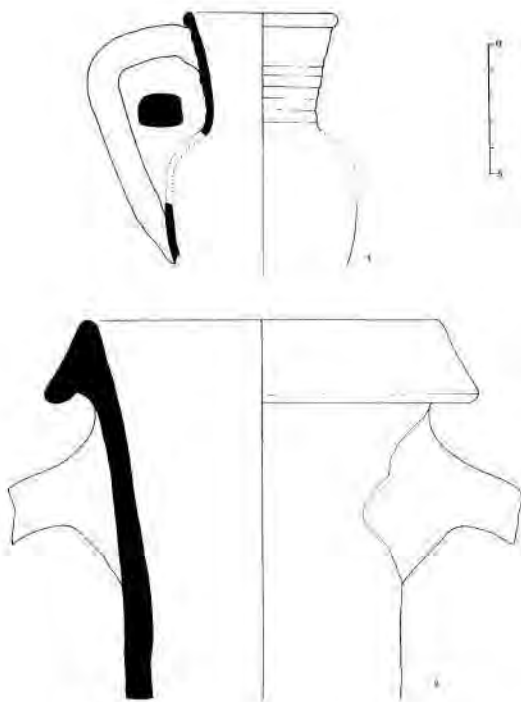

Fig. 2. Materials de l'entorn de Marenyà. 1) Ceràmica africana tardana. 2) Àmfora Dressel 1.

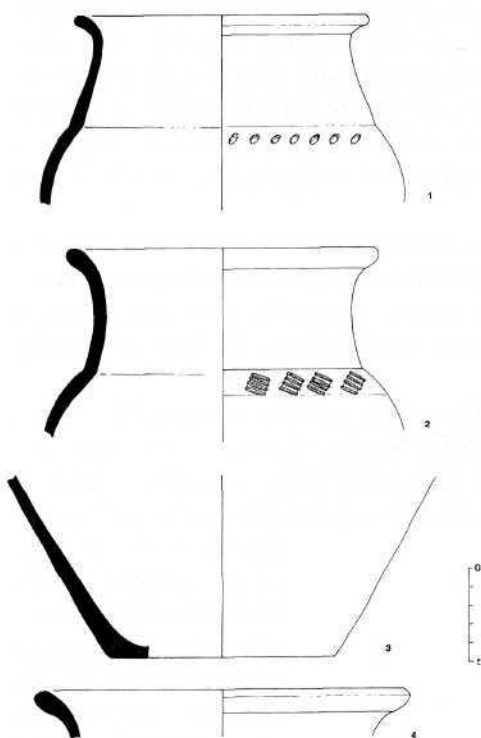

Fig. 3. Sitja del camí de Marenyà. 1 a 3) Urnes de ceràmica reduïda feta a mà, amb decoració impresa. 4) Vora de gerra de ceràmica ibèrica oxidada.

mentada arreu de les nostres comarques des de la segona meitat del s. II fins a gairebé el s. IV (Casas, Castanyer, Nolla & Tremoleda, 1992, p. 345-347).

Com que a les darreres sitges no s'hi ha fet cap mena d'actuació de caràcter arqueològic, i se n'han recollit tan sols els fragments visibles en el perfil del marge o aquells que havien caigut al camí per causes naturals, ignorem encara el seu contingut exacte i, per tant, no disposem de prou elements per datar amb gaire precisió el moment d'obliteració dels diferents àmbits.

LA SITJA DEL CAMÍ DE MARENYÀ

Jà havíem dit a l'inici que aquesta fou l'única en què es va dur a terme una petita campanya d'excavació d'urgència destinada, bàsicament, a recuperar el material arqueològic del seu interior abans que la reparació del camí o causes naturals provoquessin la seva pèrdua definitiva. El volum relativament baix d'esquerdisos ceràmics és suficient, però, per acostar-nos a la data en què va tenir lloc el seu farciment. Comentarem aquests fragments pel damunt.

L'inventari del material, amb un repertori molt limitat, ens assenyala la presència de dos fragments de ceràmica àtica i la resta es reparteix a parts iguals entre la ceràmica feta a mà i cuïta en foc reductor i la ceràmica a torn, de color taronja o rosat, cuïta en foc oxidant. Mentre que la ceràmica feta a mà constitueix un conjunt homogeni, llevat del cas d'algun fragment més polit i amb desgreixant més fi que a la resta de peces, la del darrer grup permet diferenciar diverses produccions, ja sigui locals o bé d'importació.

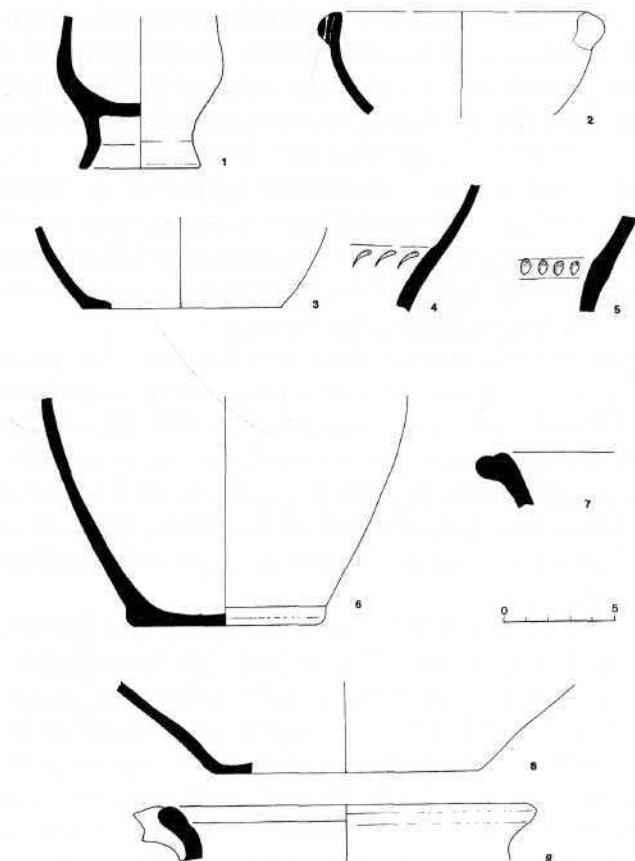

Fig. 4. Sitja del camí de Marenýà. 1, 4, 5 i 6) Copa i fragments d'urnes de ceràmica feta a mà. 2 i 3) Bols de ceràmica a mà, polida. 7, 8 i 9) Ceràmica oxidada ibèrica feta a torn, dues d'elles amb restes de pintura vermella.

Entre les primeres, els més nombrosos són els fragments d'àmfora ibèrica de boca plana, amb un elevat nombre de fragments sense forma i bocins d'algunes nanses, totes elles curtes i de secció circular o el·líptica. Un segon grup, minoritari, està format per fragments de grans gerres de llavi exvasat, amb perfils en essa i, a vegades, amb restes de pintura vermella, que gairebé tota s'ha després (fig. 4.7, 4.9 i 3.4). Únicament ran de llavi, per la banda exterior, podem veure-hi les restes del pigment. Cap bocí del cos l'ha conservat. Alguns fragments, finalment, pertanyen a gerres de fons umbilicat, típiques del període ibèric i que, amb més o menys variants continuant produint-se en el país fins i tot durant època romana (fig. 4.8).

En un tercer i últim grup hi hem d'incloure diversos fragments de ceràmica d'importació, bàsicament àmfores de tipus punicoebusitanes, amb l'argila característica del producte i amb les parets amb acanalats fortament marcats. Malauradament, ni un esquerdís del llavi o de qualsevol altra forma del recipient va aparèixer dins la sitja.

La ceràmica feta a mà és, segurament, la que pot proporcionar-nos més informació sobre la datació del farcit. La seva presència i uns tipus idèntics trobats en altres conjunts de les comarques de l'entorn permeten una aproximació força segura a la seva cronologia, completada, com és evident, pels dos fragments de ceràmica àtica.

Distingim, ben bé, dues produccions diferents. La que podríem classificar com *ceràmica grollera*, en el sentit que el desgreixant emprat en la seva modelació és de mida força gran i l'acabat de la superfície, poc acurat, i una altra producció fina, amb desgreixants minúsculs, formats bàsicament per pols de mica i grans de quars ben fins. La seva superfície és, a més, polida i lleugerament brillant. La duresa d'aquestes darreres peces també és superior a la de les primeres i la seva fractura sempre sol mostrar-se recta i neta.

A la primera producció predomina una sola forma: l'urna bicònica que, d'alguna manera, recorda els precedents dels vasos bicònics que en moments més recents veurem fabricar-se per milers en ceràmica grisa de la costa catalana. Normalment aquestes urnes tenen el coll ben diferenciat i la seva unió amb el cos està marcada per una carena o un sec perfectament marcat i ressaltat per una banda decorada amb impressions de forma diferent: de vegades amb òvuls; d'altres amb llàgrimes, quadres, etc. (fig. 3.1, 3.2, 4.4 i 4.5). Les bases són senzilles i planes, sense cap altra complicació (fig. 3.3).

Una segona forma, isolada, és una petita urna de peu alt, com una copa, no del tot desconeguda a casa nostra (Fig. 4.1). Els seus paral·lels són força antics i, en mides més grans, els seus precedents es documenten a l'Empordà entre el 700-500 aC. (DICOCER 1993, p. 265). És possible, però, que el nostre exemplar no tingui res a veure amb aquell altre més antic que acabem de citar.

Les urnes, en canvi, presenten un repertori més conegut i documentat una mica arreu, en qualsevol jaciment ibèric de la contrada i, especialment, en els jaciments d'Ullastret i també a Empúries. Segurament, els seus paral·lels immediats els trobem no gaire lluny de la sitja de Marenyà. Poc més al nord, a les sitges del s. IV aC isolades sota el magatzem tardorepublicà de l'Olivet d'en Pujol, a Viladamat (Casas, 1989, p. 42). En aquella ocasió, amb un conjunt que es completa amb ceràmica ibèrica pintada i ceràmica àtica de vernís negre, àmfora massaliota i altres

recipients de ceràmica ibèrica oxidada, en un context datat a començament del s. IV aC. Encara més al nord-oest, vora Saus, el contingut de dues sitges excavades el 1980-81 té uns paral·lels clars amb el material de Marenyà. Aquesta vegada, amb una datació del primer quart del s. IV aC (Casas, 1985, p. 102-104).

No obstant això, les urnes de les sitges de Marenyà presenten algunes diferències respecte les de les altres estacions rurals citades suara. Si bé tenen el mateix tipus de decoració, és ben palès l'aspecte diferent dels colls i llavis i la seva unió amb el cos. Si en els exemplars de Saus o Viladamat, el coll era tan sols una continuació més estreta del cos, sense res que en marqués el punt d'unió, llevat de la banda decorada, a Marenyà un séc marca clarament les dues parts de la peça, i el coll és força més exvasat, amb el llavi ben girat cap a l'exterior.

Tot i que segueixen la mateixa línia bàsica, considerem aquests especimens més pròxims als recollits pel DICOCER provinents de contextos lleugerament més tardans, entorn el 350/250 aC (DICOCER, 1993, CNT-EMP U5d i CNT-EMP 85d1). Cal insistir, en qualsevol cas, que són nombrosos els elements que encara els lliguen als exemplars més antics. Tenint en compte, d'altra banda, la inseguretats que encara sol haver-hi a l'hora de datar ceràmica feta a mà quan la trobem fora d'un context clar o, millor dit, quan no va acompanyada d'importacions, la datació segura sempre serà difícil. Recordant els dos bocins de *kylix* de ceràmica àtica de la sitja, un d'ells de figures roges, no sembla que el conjunt pugui ser posterior a mitjan s. IV aC.

L'altra producció de ceràmica feta a mà, minoritària, es caracteritza per una argila molt fina i ben depurada, a vegades amb l'interior de la secció d'un color més clar que la superfície externa, la qual sol ser ben negra i polida, quasi lluent. No tenim una tipologia prou clara d'aquests recipients. A part d'un munt d'esquerdissos sense forma, tan sols documentem un fragment de base d'un bol, o potser d'una urna de fons pla (fig. 4.3), que presenta les característiques citades. A més, la meitat superior d'un bol amb una nansa aplicada a la part alta, arran del llavi, travessada per un orifici vertical (fig. 4.2), recorda altres exemplars d'aquestes comarques, datats grosso modo entre el 450/300 aC. (DICOCER 1993, CNT-EMP C1b3 i C2, p. 262).

Tampoc són productes desconeguts en els dos altres conjunts de sitges que havíem citat fa poc. La mateixa producció -o una molt pròxima- la trobem a Saus, amb les mateixes formes (Casas, 1985, fig. VII, 7 a 10) i, probablement, a les sitges de l'Olivet d'en Pujol (Casas, 1989, fig. 22, 5), amb un ventall tipològic més ampli.

CONSIDERACIONS FINALS

Els treballs recents i els sondejos duts a terme a l'entorn del petit nucli de Marenyà han confirmat, d'alguna manera, allò que feia anys que ja s'havia suposat. És a dir, l'existència de restes que documenten una ocupació del territori des de temps ben reculats. Es tracta, en general, de restes molt modestes, que no aporten cap informació transcendent, però que ajuden a completar la carta arqueològica de la comarca. La troballa de bocins de ceràmica d'èpoques diverses en marges i talussos de la contrada és un fet habitual; sempre, però, fora de context i sense que siguin visibles estructures d'habitació o d'emmagatzematge. En aquest cas, no obstant això, podem relacionar una de les troballes amb una o dues sitges pràcticament destruïdes i, probablement, amb un fons de cabana, si tenim en compte l'àrea de dispersió de l'estrat arqueològic que encara avui s'observa a banda i banda del fossat.

La troballa de fons de cabana acompanyats d'alguna sitja tampoc és un fet nou a casa nostra. Les trobem en qualsevol moment del període ibèric. Les que abans posàvem com a exemple, a Saus i Viladamat, són els paral·lels més directes a la de Marenyà. Potser són un pèl, més antigues, però s'inscriuen, també, en el marc del s. IV aC. Si allarguessim el període durant el qual documentem aquest tipus de petites estacions, fins a abastar els segles II i I aC., la carta arqueològica d'aquestes comarques en quedaria ben pigallada. És, creiem, l'evidència de l'ocupació i del treball del camp en època ibèrica, en petits habitatges i magatzems de caràcter permanent o estacional, amb una funció ben concreta. Lluny dels grans camps de sitges que hom coneix en el territori, aquests petits magatzems mostren una realitat diferent i físicament més propera al treball, al conreu de la terra i a un sistema d'explotació del camp ben particular.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA, J. (1977). *L'arquitectura medieval de l'Empordà*. I. El Baix Empordà. Girona.
- CASAS, J. (1985). *Descoberta de dues sitges ibèriques a Saus*. Cypsela V, pp. 89-106. Girona.
- CASAS, J. (1989). *L'Olivet d'en Pujol i els Tolegassos. Dos establiments agrícoles d'època romana a Viladamat*. Sèrie Monogràfica, 10. CIAG Girona.
- CASAS J. CASTANYER P. NOLLA J.M. TREMOLEDA, J. (1992). *Ceràmiques comunes i de producció local d'època romana. I. Materials augustals i alto-imperials a les comarques de Girona*. Sèrie Monogràfica, 12. CIAG Girona.
- DICOCER (1993). VV.AA. *Dictionnaire des céramiques antiques en Méditerranée nord-occidentale*. Lattara 6. Lattes.